

*Decebal NEDU**

PYRRHOS ȘI ALIAȚII SĂI ITALICI, 281-275 A.CHR.

Pyrrhus and His Italic Allies, 281-275 BC

Abstract: In 281 BC, Pyrrhus was visited by an embassy of Tarentum and by the representatives of the Samnites, Lucanians and Bruttians. For the King of Epirus, Italy and Sicily meant a new prospect for his career, since the delegates undertook the obligation to give under his command a powerful army, composed of 300,000 infantrymen and 20,000 horsemen. Protecting Tarentum against the Roman aggression was only the official reason of his Western campaign. In Italy, he became the leader of a coalition consisting of Tarentines, Samnites, Lucanians and Bruttians. As a result of this position, he had to consider the objectives of his allies when negotiating peace with Rome. Most probable, Pyrrhus was engaged in negotiations with the Romans three times: first, before the battle from Heraclea, second, after this confrontation, and third, after the battle of Ausculum. In each case, the king conditioned peace on guaranteeing the freedom of the Greeks from the South of Italy and returning the territories seized from the Samnites, Lucanians and Bruttians. His departure to Sicily decisively influenced the evolution of the events in Italy, leaving the allies deprived of a skilful military leader and of the forces required to face the Roman offensive. At his return to Italy, his former allies, exhausted and with the feeling of having been abandoned, did not support him in the decisive battle from Beneventum.

Keywords: Pyrrhus, Tarentum, Rome, Thurii, Samnites, Lucanians, Bruttians

*

Când Pyrrhos a fost chemat în Italia de către tarentini și italicii aflați în război cu Roma, el era deja un jucător ambițios pe scena politică și militară a lumii hellenistice. Occidentul, totuși, l-a atras prin perspectivele sale, căci regele își putea clădi aici un regat care să cuprindă Sicilia și cetățile grecești din sudul Italiei.

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați; decebalnedu@aol.com.

Războiul Tarentului cu Roma era doar pretextul pentru sosirea sa în vest, dar aici îl așteptau, pe lângă tarentini, aliați italici care aveau interese diverse în disputa lor cu romanii. Pentru a-i păstra de partea sa pe samniți, lucani și bruttii, Pyrrhos, ca lider al coaliției, va trebui să țină cont de obiectivele italicilor și să îi reprezinte corespunzător atunci când va angaja negocieri de pace cu Roma.

În intervalul 284-283 a.Chr., Republica Romană și-a angajat trupele în partea nordică a peninsulei, în operațiuni derulate împotriva etruscilor și gallilor¹. În aria sudică și centrul Italiei se aflau în stare de război lucanii, bruttii și samniții, dar evoluția evenimentelor nordice nu le-a fost favorabilă. Succesele obținute de armatele Romei în nord le-a permis romanilor să trimită trupe și împotriva inamicilor din zona central-sudică a peninsulei italiice. C. Fabricius Luscinus, consul în 282 a.Chr., afirma mai târziu, în fața regelui Pyrrhos, că i-a înfrânt pe samniți, lucani și bruttii cu doi ani în urmă, în timpul exercitării magistraturii consulare². Fastele triumfale, de asemenea, notează un triumf al lui C. Fabricius asupra samniților, lucanilor și brutțiilor, la nivelul anului 282 a.Chr.³. Cel mai probabil, operațiunile derulate sub comanda consulului C. Fabricius Luscinus s-au concentrat în apropierea cetății grecești Thurioi, care rezista cu greu asalturilor întreprinse de lucani și bruttii. Aici, trupele romane au reușit să respingă atacurile adversarilor și Fabricius Luscinus a putut să instaleze la Thurioi un guvern format din elemente aristocratice fidele alianței încheiate cu Roma⁴.

Relațiile belicoase cu samniții, lucanii și bruttii au făcut dificilă comunicarea Republicii cu trupele sale trimise să acționeze în sudul Italiei. În acest context, romanii au decis să-și trimită flota spre Marea Ionică, cu intenția de a stabili o linie auxiliară de comunicații, pe calea apei. Cele 10 vase expediate spre zona Greciei Mari au fost însă interceptate în apele Italiei de sud de flota tarentină⁵, care le-a atacat, a

¹ Polybios 2.19.7-2.20.6; Titus Livius, *per.* 12; Frontinus 1.2.7; Appian, *Samn.* 6.1-2, *Kelt.* 11; Eutropius 2.10; E. Salmon, *Rome's Battle with Etruscans and Gauls in 284-282 B.C.*, CIPh 30 (1935) 23-31; J. Corbett, *Rome and the Gauls 285-280 B.C.*, *Historia* 20 (1971) 656-664; Th. Mommsen, *Istoria romană I*, București 1987, 228-229; G. de Sanctis, *Storia dei Romani II*², Torino 1960, 357-359; G. Forsythe, *A Critical History of Early Rome. From Prehistory to the First Punic War*, Londra 2005, 349.

² Dionysios 19.15.1-19.18.8.

³ *Fasti triumphales*, anul 282 a.Chr. (A. Degrassi, *Inscriptiones Italiae XIII.1 – Fasti consulares et triumphales*, Roma 1947).

⁴ Appian, *Samn.* 7.1: după confruntarea victorioasă cu flota Republicii, tarentinii au atacat Thurioi, unde se afla o garnizoană a Romei, și au impus exilul pentru aristocrația filoromană.

⁵ Cassius Dio 9.39.4-5, Zonaras 8.2, Orosius 4.1.1: flota romană a fost suprinsă în portul Tarentului; informația este greu de acceptat, căci 5 nave romane au reușit să scape din încleștare; acest lucru nu se putea întâmpla dacă vasele romane ar fi fost suprinsă în portul de la Tarent.

capturat o corabie și a scufundat 4 nave⁶. Stimulați de succesul obținut pe mare și având, probabil, susținerea trupelor lucaniene și bruttiene, tarentinii au ocupat apoi Thurioi și au luat măsuri pentru a scoate cetatea de sub influența Romei. Garnizoana romană a fost evacuată dintre ziduri, aristocrații proromani au fost siliți să părăsească orașul, iar conducerea cetății a fost încredințată unui guvern favorabil Tarentului⁷.

Negocierile purtate între Roma și Tarent, în toamna lui 282 a.Chr. și în decursul anului 281 a.Chr., nu au reușit să aducă pe cei doi adversari la un numitor comun, tensionând relațiile și împingând situația spre conflict deschis⁸. Pentru a face față ostilităților, Tarentul nu se putea baza doar pe alianța cu italicii din sudul și centrul peninsulei, a căror loialitate nu o putea garanta nimeni și care, vreme de secole, s-au aflat în relații belicoase cu hellenii din Grecia Mare. În aceste condiții, rămânea soluția apelului către statele Greciei balcanice, în speranța că se va găsi un alt condotier dispus să se angajeze pe câmpurile de luptă din Italia, asemănător lui Archidamos, Alexandru Molossul sau Kleonymos⁹.

O ambasadă tarentină a negociat cu Pyrrhos, regele Epirului, în primăvara anului 281 a.Chr.¹⁰, dar acesta a refuzat să se implice în afacerile italice pentru că Seleukos intrase în conflict cu Lysimachos iar de rezultatul confruntării dintre cei doi bătrâni diadochi depindea, în bună măsură, tronul Macedoniei. Este posibil ca o a doua rundă de tratative să se fi angajat după ce Seleukos I-a înfrânt pe Lysimachos la Kurupedion și se îndrepta spre Europa cu intenția de a prelua coroana macedoneană. Pyrrhos nu avea prea multe șanse de a câștiga tronul Macedoniei în fața unui competitor cu resurse apreciabile, iar oferta din Italia devenise mai tentantă¹¹. Iustinus

⁶ Appian, *Samn.* 7.1, Orosius 4.1.1; Livius *per.* 12, Cassius Dio 9.39.5, Zonaras 8.2, fără a nota pierderile rezultate în urma confruntării navale; diverse interpretări ale incidentului: G. de Sanctis, *op. cit.* 362, G. Brauer, *Taras. Its History and Coinage*, New York 1986, 122-123, A. Eckstein, *Mediterranean Anarchy, Interstate War, and the Rise of Rome*, Berkeley/Los Angeles 2006, 155, J. H. Thiel, *A History of Roman Sea-Power before the Second Punic War*, Amsterdam 1954, 24-26, G. Forsythe, *op. cit.* 349-350.

⁷ Appian, *Samn.* 7.1; Th. Mommsen, *op. cit.* 229; G. Brauer, *op. cit.* 123-124.

⁸ L. Postumius Megellus a fost trimis la Tarent în toamna anului 282 a.Chr. (Appian, *Samn.* 7.2; Titus Livius, *per.* 12; Florus 1.13.5; Eutropius 2.11.1; Orosius 4.1.2; Dionysios 19.4.1-5; Cassius Dio 9.39.9) iar consulul din anul 281 a.Chr., L. Aemilius Barbula, a înaintat cu armata în teritoriul tarentin și a repetat, sub presiunea legiunilor, revendicările Romei (Appian, *Samn.* 7.3; Dionysios 19.7.1-2).

⁹ W. Hoffmann, *Rom und die Griechische Welt im 4. Jahrhundert*, Philologus, Supplementband 27, Heft 1 (1934) 17 *sqq.*; P. Wuilleumier, *Tarente des origines à la conquête romaine*, Paris 1939, 79 *sqq.*; G. Brauer, *op. cit.* 61 *sqq.*; K. Lomas, *Rome and the Western Greeks 350 BC - AD 200. Conquest and Acculturation in Southern Italy*, Londra 1993, 39-44.

¹⁰ Iustinus 18.1.1 scrie despre "o a doua ambasadă", ceea ce indică negocieri anterioare.

¹¹ Vezi și P. Lévêque, *Pyrrhos*, Paris 1957, 261, P. Wuilleumier, *op. cit.* 107-208, E. Will, *Histoire politique du monde hellénistique (323-30 av. J.-C.)* I², Nancy 1979, 122.

și Plutarch menționează că dinastul a primit vizita unei delegații mixte, alcătuită din greci de la Tarent și reprezentanți ai lucanilor, bruttiilor și samniților, care i-au promis că în Italia îl așteaptă o armată redutabilă, alcătuită din 300.000 de infanteriști și 20.000 de călăreți¹².

Condițiile colaborării militare dintre Tarent, Pyrrhos și insurgenții italici s-au stabilit în cadrul negocierilor purtate, la finele anului 281 a.Chr., în Epir, și nu așa cum indică Eutropius 2.12.1, printr-un tratat semnat după victoria obținută de regele epirot la Herakleia. Clauzele alianței semnate de reprezentanții coaliției italice cu dinastul nu sunt ușor de reconstituit, pentru că avem o singură mențiune directă la Zonaras, care notează fixarea unor limite temporale pentru acțiunea armatei epirote în peninsula. Conform autorului bizantin, regele s-a angajat să nu rămână pe teritoriul italic mai mult decât ar fi fost necesar¹³, fapt care demonstrează că epirotul era interesat mai mult de Sicilia, decât de Grecia Mare. Pe de altă parte, clauza denotă suspiciunea care plana, în debutul cooperării, între autohtoni și personajul care se angaja să salveze Italia din mâinile Romei. Traumele trecutului au generat această neîncredere, iar exemplele lui Archidamos, Alexandru Molossul și Kleonymos erau suficiente pentru a îngrijora pe bruttii, lucani și samniți asupra unei eventuale intenții a dinastului epirot de a transforma sudul italic în domeniu propriu. Evoluția ulterioară a evenimentelor arată, totuși, că federațiile angajate în războiul antiroman au colaborat eficient cu Pyrrhos, iar acesta, în cele trei runde de negocieri cu Roma, le-a reprezentat, de fiecare dată, interesele.

Contingentele lor nu au fost prezente pe câmpul de bătaie de la Herakleia, dar absența acestora nu demonstrează adoptarea, de către aliații italici, a unei atitudini de expectativă, așteptând să vadă de partea căreia tabere se înclină balanța victoriei. Strategia romană a fost impecabilă și a împiedicat joncțiunea dintre armata epirotă și trupele populațiilor italice. O trupă romană sub comanda lui L. Aemilius Barbula a staționat la Venusia și a împiedicat alăturarea samniților, în timp ce consulul P. Valerius Laevinus, cu armata principală, a sosit în sudul Italiei și s-a interpus între forțele epirote, detașamentele lucaniene și cele bruttine¹⁴. În aceste condiții, Pyrrhos a riscat și a luptat împotriva armatei consulare de sub comanda lui Laevinus, la

¹² Iustinus 18.1.1; Plutarch, *Pyrrhos* 13.5-6.

¹³ Zonaras 8.2; P. Lévêque, *op. cit.* 283: clauza a fost introdusă pentru a putea părăsi Italia în favoarea unei acțiuni în Sicilia; A. Eckstein, *op. cit.* 156: Pyrrhos, la fel ca Alexandru Molossul, dorea un imperiu în Italia, pentru a putea rezista în fața adversarilor din lumea hellenică; R. Schubert, *Geschichte des Pyrrhus*, Königsberg 1894, 161, N. Cross, *Epirus. A Study in Greek Constitutional Development*, Cambridge 1932, 72: clauza a fost impusă de tarentini, pentru ca nimeni să nu poată încheia pace separată cu Roma.

¹⁴ Th. Mommsen, *op. cit.* 232; G. de Sanctis, *op. cit.* 372-373; T. Frank, *Pyrrhus, CAH VII*, 1928, 645.

Herakleia, doar cu trupele aduse din Epir și detașamentele recrutate la Tarent¹⁵. Acest aspect rezultă dintr-o epigrafă dedicată de rege la Dodona, unde nu figurează niciun aliat italic¹⁶. După înfrângerea legiunilor în bătălia de la Herakleia, P. Valerius Laevinus s-a repliat, cu resturile trupelor pe care le-a comandat în confruntare, spre Campania, iar L. Aemilius Barbula a părăsit Venusia. Consecința firească a evacuării, de către forțele romane, a sudului Italiei, a fost joncțiunea între armata victorioasă a lui Pyrrhos și trupele samnite, detașamentele Federației Lucaniene și cele bruttine¹⁷.

Desigur, nu putem acredita ideea că relația între italicii din sudul peninsulei și dinastul epirot s-a clădit pe o loialitate deplină, dar obiectivele comune obligau forțele angajate împotriva Romei la colaborare, trecând peste orice suspiciune. Probabil că lucanii, samniții sau bruttii au înțeles că șansa lor de a se opune eficient avansului roman rezida în cooperarea cu forțele epirote, iar pretențiile dinastului, în cazul unei victorii, puteau fi rediscutate mai târziu, după degajarea presiunii exercitate de Roma. În planurile acestuia, de asemenea, se pare că italicii aveau un rol bine definit, urmând să protejeze pe viitor Grecia Mare de intervențiile romane. Împărțășind obiective comune, de fiecare dată când Pyrrhos a negociat cu Roma, el a avansat un set de termeni care trebuia să satisfacă dezideratele tuturor partenerilor prezenți în coaliția sa.

Nu vom aborda în amănunt relațiile diplomatice întreținute de regele epirot cu statul roman, întrucât dezbateră ar fi una foarte amplă. Este suficient, pentru discuția de față, să precizăm că regele și romanii au negociat de trei ori: prima dată înainte de bătălia de la Herakleia, apoi, pentru a doua oară, după această confruntare și în cadrul unei a treia întruniri diplomatice petrecute în primăvara lui 278 a.Chr¹⁸.

Înainte de a se declanșa ostilitățile de la Herakleia, dinastul a avansat consulului P. Valerius Laevinus o serie de propuneri, prin intermediul unei scrisori conservate în *Antichitățile romane* ale lui Dionysios din Halikarnassos. Probabil, așa cum au crezut R. Schubert, P. Lévêque și G. Brauer, corespondența dintre Pyrrhos și

¹⁵ Confruntarea de la Herakleia: G. Brauer, *op. cit.* 142-144.

¹⁶ *Sylloge Inscriptionum Graecarum*² 203; Plutarch, *Pyrrhos* 16.5: romanii s-au grăbit să angajeze bătălia pentru ca aliații să nu facă joncțiunea cu armata epirotă.

¹⁷ Cassius Dio 9.40.21-22 menționează că Pyrrhos a reproșat unora neutralitatea adoptată înainte de ciocnirea de la Herakleia; nu reiese, din acest paragraf, care au fost neutrii, dar înclinăm să credem că nu poate fi vorba de samniți, lucani sau bruttii, care au perfectat colaborarea cu regele prin intermediul ambasadei trimise în Epir, în toamna anului 281 a.Chr.; E. Salmon, *Samnium and the Samnites*, Cambridge 1967, 286: relația lui Pyrrhos cu samniții a fost marcată de suspiciuni; samniții nu au participat la bătălia de la Herakleia iar regelui nu i-a păsăat prea mult de ei în tratativele angajate cu Roma.

¹⁸ Pentru diverse analize asupra negocierilor dintre Pyrrhos și Roma, vezi P. Lévêque, *op. cit.* 319 *sqq.*, P. Willeumier, *op. cit.* 113 *sqq.*, N. Cross, *op. cit.* 115-119, W. Judeich, *König Pyrrhos 'römische Politik*, *Klio* 20 (1926) 1 *sqq.*, G. Brauer, *op. cit.* 140-147, G. Forsythe, *op. cit.* 353, K. Bringmann, *A History of the Roman Republic*, Cambridge 2009, 62.

consul a fost elaborată de istoricul grec, datorită atracției sale pentru retorică și dramatism¹⁹. Aceste constatări nu invalidează însă existența negocierilor, fie doar și pentru simplu motiv că regele Epirului dorea să-și debarce cât mai repede trupele în Sicilia, nucleul imperiului occidental visat de el²⁰. Din textul lui Dionysios, care a alterat conținutul tratativilor pentru a găsi o formă cu efecte stilistice, rezultă că regele s-a oferit drept arbitru în litigiile pe care Tarentul și aliații săi le aveau cu Roma și, de asemenea, a prezentat lui P. Valerius Laevinus pretențiile lucanilor, brutțiilor și samniților: "te sfătuiesc să lași în seama mea rezolvarea diferendelor voastre cu tarentinii, lucanii și samniții, pentru că voi arbitra în spiritul justiției și îi voi determina pe prietenii mei să repare toate daunele pe care vi le-au pricinuit. Voi romanii ați face bine, de asemenea, să garantați că veți accepta toate deciziile mele ca valide, pentru orice acuzație adusă împotriva voastră. Dacă veți face acest lucru, promit să mențin pacea și să fiu prietenul vostru și să vă ajut energic în orice război mă veți solicita; dacă nu veți proceda astfel, nu vă voi permite să pustiiți teritoriul aliaților mei, să jefuiți orașele grecești și să vindeți oameni liberi în sclavie și să vă combate prin forța armelor pentru a vă opri să prădați toată Italia și să-i tratați pe toți oamenii cu aroganță, de parcă ar fi sclavi"²¹.

Federația Lucaniană a acuzat, probabil, instalarea garnizoanei romane la Thurioi, în 282 a.Chr., și a solicitat Romei despăgubiri de război. Brutții au cerut, poate, evacuarea garnizoanei de la Rhegion și angajamentul Republicii că nu își va mai trimite trupele spre capătul de sud al Italiei²². Samniții, pentru integritatea ligii lor, aveau nevoie ca Roma să evacueze coloniile de la Fregellae, Luceria și Venusia, iar această revendicare credem că s-a regăsit printre cele prezentate de Pyrrhos lui P. Valerius Laevinus²³.

Corelând relatarea lui Dionysios cu o altă tradiție, conservată la Appian, am îndrăzni să presupunem că, de fapt, Pyrrhos a demarat negocierile pornind de la

¹⁹ R. Schubert, *op. cit.* 175 *sqq.*; P. Lévêque, *op. cit.* 319-321.; G. Brauer, *op. cit.* 140-141; în favoarea autenticității corespondenței, vezi E. Bickerman, *Apocryphal Correspondence of Pyrrhus*, CIPh 42 (1947) 136 *sqq.*

²⁰ W. Judeich, *op. cit.* 4, A. Piganiol, *La conquête romaine*⁵, Paris 1967, 208, P. Willeumier, *op. cit.* 113-114, P. Franke, *Pyrrhus*, CAH VII.2, 1989, 467-468, G. Brauer, *op. cit.* 140-141, K. Lomas, *op. cit.* 54 au demonstrat, cu diverse argumente, existența acestor tratative.

²¹ Dionysios 19.9.1-4; Plutarch, *Pyrrhos* 16.3-4: Pyrrhos l-a anunțat pe P. Valerius Laevinus, printr-un mesager, că este gata să arbitreze disputa dintre Roma și aliații săi; pe aceeași cale, consulul a declinat oferta.

²² Rhegion a primit un detașament roman între zidurile sale în 280 a.Chr., cel mai probabil înaintea bătăliei de la Herakleia (Polybios 1.7.6; Livius *per.* 12; Diodor 22.1.2); Dionysios 20.4.1-3 notează că Fabricius a trimis rhegienilor ajutor militar când acționa la Thurioi, în 282 a.Chr.

²³ Despre importanța strategică a acestor colonii, E. Salmon, *Roman Colonization under the Republic*, New York 1970, 57-58, 60.

aceleași condiții pe care, în opera istoricului din Alexandria, Kineas, ministrul epirotului, le-a avansat senatului roman după bătălia de la Herakleia. Acesta a solicitat, în toamna anului 280 a.Chr., în schimbul unui tratat de pace cu regele și eliberării prizonierilor romani fără răscumpărare, garantarea libertății grecilor din sudul Italiei și returnarea teritoriilor luate de la lucani, bruttii și samniți²⁴.

Kineas a încercat să ajungă din nou la o soluție diplomatică cu Roma în primăvara anului 278 a.Chr., când asaltul cartaginez asupra Syrakusei reclama prezența urgentă a lui Pyrrhos în Sicilia. Despre termenii pe care el i-a negociat în timpul acestei a treia runde, în tradiția literară nu figurează nici un indiciu, dar credem că Appian, *Samn.* 10.1 poate reprezenta o soluție viabilă. Din nou, Kineas a cerut garanții pentru libertatea grecilor din Italia sudică și evacuarea teritoriilor confiscate de la samniți, lucani și bruttii sau a punctelor pe care Roma le controla, prin diverse mijloace politice și militare, în zonele aparținând acestor populații²⁵.

De fiecare dată, Pyrrhos a negociat în conformitate cu propriile obiective dar a reprezentat și interesele aliaților care s-au adunat sub comanda sa. Planurile regelui epirot vizau, după toate probabilitățile, crearea unui regat în Occident al cărui centru de greutate avea să fie Sicilia și care urma să controleze cetățile hellene din Grecia Mare²⁶. În noua configurație politică a zonei italo-siciliene, ligile samniților, lucanilor

²⁴ Appian, *Samn.* 10.1; Plutarch, *Pyrrhos* 18.6: Kineas a solicitat garantarea securității Tarentului și prietenia Romei, oferind, în schimb, ajutor pentru cucerirea Italiei și eliberarea prizonierilor fără răscumpărare; Eutropius 2.12.4: Pyrrhos a cerut să rețină tot ce a cucerit în Italia; Cassius Dio 9.40.32-33, Zonaras 8.4: Kineas a cerut doar prietenia și alianța Romei; Florus 1.13.15: ambasada epirotă trebuia să obțină un tratat și prietenia adversarului; G. Brauer, *op. cit.* 147: "Italy would be divided between Romans and Greeks in so far as spheres of influence were concerned, and Pyrrhus would be free to control the Greek part – to establish his empire there, probably with its seat at Taras"; G. Forsythe, *op. cit.* 353: "Thus, Pyrrhus was applying to Italy the standard propaganda and political ideology long current in the Greek mainland. He was posing as the liberator of Italy, and had hopes that the liberated peoples would become his allies and would acknowledge his hegemony".

²⁵ W. Judeich, *op. cit.* 15-16, pornind de la relatarea lui Plutarch, *Pyrrhos* 18.6 despre negocierile din 280 a.Chr., a crezut că ambasadorul epirot a propus senatorilor ajutor pentru cucerirea Italiei și eliberarea captivilor fără răscumpărare, cerând, în schimb, prietenia Romei și garanții pentru siguranța Tarentului; P. Garoufalas, *Pyrrhus, King of Epirus*², Londra 1969, 164 a creditat informațiile lui Eutropius 2.12.4, relative la prima misiune întreprinsă de Kineas la Roma, și le-a plasat în cadrul discuțiilor din 278 a.Chr., presupunând că Pyrrhos a solicitat să rămână cu ceea ce a cucerit în sudul peninsulei; G. de Sanctis, *op. cit.* 383-384: regele a oferit ajutor pentru cucerirea Italiei și eliberarea prizonierilor; el a cerut însă independența samniților, bruttiilor, apulilor, lucanilor, evacuarea coloniilor de la Fregellae, Luceria și Venusia, garantarea independenței orașelor hellene din sudul Italiei; cf. și G. Brauer, *op. cit.* 152; K. Bringmann, *op. cit.* 62.

²⁶ Planurile occidentale ale lui Pyrrhos: Th. Mommsen, *op. cit.* 228, L. Homo, *L'Italie primitive et les débuts de l'imperialisme romain*, Paris 1925, 245, P. Wuilleumier, *op. cit.* 106, H. Scullard, *A History of the Roman World from 753 to 146 BC*, Londra 1951, 120, K. Lomas,

și bruttiilor trebuiau să joace un rol strategic important, formând o zonă tampon între posesiunile Romei și coloniile grecești din partea sudică a Italiei. Aceste proiecte explică de ce, în trei situații, dinastul a insistat pentru reîntregirea teritorială a federațiilor din centrul și sudul peninsulei sau a negociat restrângerea sferei de influență romane. Regele epirot nu a fost indiferent față de soarta aliaților săi italici, deoarece, fără existența acestora, expansiunea Romei spre aria sudică a peninsulei nu putea fi oprită, iar planurile sale riscau să se năruie în fața ofensivei romane.

Dovada certă că aliații conștientizau foarte lucid obiectivele comune este participarea masivă a trupelor italice, de partea lui Pyrrhos, în bătălia de la Ausculum, din vara lui 279 a.Chr. Din cei 70.000 de soldați pe care Dionysios 20.1.1-4 îi înregistrează sub stindardele regelui, mai bine de jumătate par să fie recrutați dintre bruttii, lucani și samniți²⁷, iar aceste trupe și-au făcut datoria fără a manifesta semne de neîncredere față de Pyrrhos sau grecii de la Tarent, prezenți și ei în dispozitivul de la Ausculum²⁸.

Reacția romană la propunerile de pace avansate de Pyrrhos a fost o replică lucidă care dovedește înțelegerea perfectă a realităților politico-militare din Italia și o concepție strategică unitară extinsă la nivelul întregului spațiu peninsular. Deși înfrântă de două ori, la Herakleia și Ausculum, Roma a refuzat să încheie pace în condițiile propuse de regele epirot. Rețeaua de alianțe și colonii latine care împânzea Italia s-a dovedit trainică, iar comunitățile care aveau tratate cu romanii și-au probat loialitatea și au rămas alături de Roma²⁹. Încrezătoare în capacitatea sa de rezistență și resursele avute la dispoziție, Republica a respins, înainte ca ostilitățile cu armata epirotă să înceapă și apoi, după două bătălii pierdute, orice aranjament care ar fi încurajat Federația Samnită, Liga Lucaniană și pe cea bruttiană să se consolideze în peninsulă sub protectoratul lui Pyrrhos și ar fi permis acestuia să transforme orașele hellene din Grecia Mare într-o "provincie" a regatului său sicilian.

La începutul anului 278 a.Chr., Pyrrhos a părăsit Italia și a debarcat în Sicilia, pentru a lupta împotriva Cartaginei, dar și cu speranța că pe insulă va găsi resursele militare necesare pentru a tranșa situația de pe câmpurile de luptă ale peninsulei³⁰.

op. cit. 52, P. Franke, *op. cit.* 462, P. Garoufalas, *op. cit.* 65, G. Nenci, *Pirro. Aspirazioni egemoniche ed equilibrio mediterraneo*, Torino 1953, 121 *sqq.*, N. Cross, *op. cit.* 69-72, P. Lévêque, *op. cit.* 261 *sqq.*, P. Green, *Alexander to Actium. The Historical Evolution of the Hellenistic Age*, Berkley/Los Angeles 1990, 228.

²⁷ Vezi și atestarea acestora la Frontinus 2.3.21.

²⁸ Campania de la Ausculum: P. Lévêque, *op. cit.* 375 *sqq.*, G. de Sanctis, *op. cit.* 379-381, P. Wuilleumier, *op. cit.* 119-123.

²⁹ Th. Mommsen, *op. cit.* 234.

³⁰ Pyrrhos în Sicilia: Th. Mommsen, *op. cit.* 239-240, P. Garoufalas, *op. cit.* 97-112, T. Frank, *op. cit.* 650-652, P. Franke, *op. cit.* 478-481, P. Lévêque, *op. cit.* 451-487, A. Piganiol, *op. cit.* 209, E. Will, *op. cit.* 126-129.

Eșecul negocierilor sale de pace cu Republica a influențat însă negativ soarta coaliției italice antiromane pe durata cât monarhul epirot a fost activ în Sicilia. Romanii au profitat de lipsa lui Pyrrhos și, în intervalul 278-276 a.Chr., au efectuat operațiuni militare împotriva aliaților săi din Italia, cu intenția de a dezmembra coaliția inamică înainte de o eventuală revenire a regelui în peninsula³¹. În 276 a.Chr., sub presiunea accentuată a armatelor romane, aceștia s-au adresat lui Pyrrhos, cerându-i să revină cât mai rapid cu putință în Italia³².

Regele epirot a răspuns acestor cereri iar campania decisivă pentru proiectele sale italice s-a desfășurat în 275 a.Chr. Condițiile din Italia nu mai erau însă aceleași ca în 280-279 a.Chr. Samniții, lucanii și bruttii erau epuizați de eforturile militare depuse în ultimii ani, iar plecarea lui Pyrrhos în Sicilia probabil că diminuase loialitatea acestora față de regele epirot. Potrivit tradiției literare, în primăvara anului 275 a.Chr., la Beneventum, Pyrrhos a înfruntat armata romană condusă de M'. Curius Dentatus doar cu trupele aduse din Sicilia și detașamentele pe care le recrutase la Tarent. În acest moment crucial, italicii nu au mai fost alături de rege, iar victoria care, după Th. Mommsen, mai putea să revigoreze coaliția antiromană, nu a putut fi obținută³³. Deși atmosfera și conjunctura nu îi mai erau favorabile, totuși Pyrrhos a lăsat o garnizoană la Tarent, înainte de a părăsi Italia, având în minte intenția de a reveni cât mai curând.

Lipsiți de un lider capabil și de contribuția armatei epirote, italicii care participaseră la coaliția lui Pyrrhos s-au prăbușit, după 275 a.Chr., în fața trupelor romane. Rezultatul era previzibil încă din 278 a.Chr., când regele a ales să intervină în Sicilia, în loc să continue operațiunile de pe frontul italic. Dinastul epirot i-a condus pe samniți, lucani și bruttii spre victoria de la Ausculum, din 279 a.Chr., și le-a prezentat revendicările în negocierile pe care le-a purtat cu Roma în anii 280-279 a.Chr. Pe de altă parte, calculele politice ale regelui cereau ca aceste federații să-și mențină independența, pentru a fi zona de protecție dintre Roma și orașele grecești din aria sudică a Italiei. Plecarea lui Pyrrhos în Sicilia a fost însă o eroare decisivă, dacă o analizăm în contextul evenimentelor din Italia, unde el nu a reușit să ajungă la o soluție diplomatică cu romanii. Când regele a revenit în peninsula deja era prea

³¹ Zonaras 8.6; *Fasti triumphales*, anii 278 a.Chr., 277 a.Chr., 276 a.Chr.; T. Frank, *op. cit.* 650; G. de Sanctis, *op. cit.* 391; Th. Mommsen, *op. cit.* 238-239; P. Lévêque, *op. cit.* 509-514; P. Wuilleumier, *op. cit.* 132; G. Forsythe, *op. cit.* 356-357.

³² Plutarch, *Pyrrhos* 23.5; Iustinus 23.3.5.

³³ Campania de la Beneventum: Plutarch, *Pyrrhos* 23-25, Zonaras 8.6, Dionysios 20.9-10, Eutropius 2.14.4-5, Orosius 4.2.3-5, Iustinus 23.3.12, Cassius Dio 10.40, Frontinus 4.1.14; *Fasti triumphales*, anul 275 a.Chr.; Th. Mommsen, *op. cit.* 240; P. Lévêque, *op. cit.* 514-533; A. Piganiol, *op. cit.* 210; G. de Sanctis, *op. cit.*, 392-395; T. Frank, *op. cit.* 653; P. Franke, *op. cit.* 482-483; H. Scullard, *op. cit.* 123; G. Forsythe, *op. cit.* 357; G. Brauer, *op. cit.* 156 sqq.

târziu: *italicii*, prea epuizați și poate având sentimentul că au fost abandonați, nu s-au mai regăsit sub steagurile sale.